

DEL *PATCHWORK* ELECTRÒNIC A LA TRAMA DIGITAL. EL DESAFIAMENT NARRATIU

Dolors Palau Sampio
Universitat de València

1. INTRODUCCIÓ

El repte que planteja l'entorn digital als futurs periodistes no es limita a les destreses tecnològiques, al domini o la familiarització amb determinades eines de treball. Implica conèixer i ser capaç de fer ús d'elles –gravar, editar i pujar un vídeo o un àudio a la xarxa, posem per cas–, però també narrar, relatar, donar compte d'una realitat complexa en un entorn multimèdia, hipertextual i interactiu. Amb ell es planteja, de rebot, un desafiament en l'àmbit acadèmic: el de formar narradors digitals, professionals amb l'habilitat d'integrar els diferents formats en un sol teixit, de desenvolupar propostes informatives de qualitat, en les quals l'anàlisi i la interpretació recuperen els estàndards que han caracteritzat el millor periodisme.

Aquest desafiament està directament vinculat a un gènere periodístic, el reportatge, que a penes té presència en les edicions digitals o que la té sota unes formes molt allunyades de les possibilitats que ha tingut en els mitjans tradicionals. El gènere narratiu per excel·lència es mostra en les edicions electròniques desproveït dels atributs que l'han convertit en un referent del periodisme de qualitat. Els reportatges digitals –que es presenten en seccions anomenades *Especiales* i *A fondo*– s'assemblen més a un *patchwork* improvisat de retalls que a un relat on conflueixen els diferents fils de la trama, es creuen i s'enllacen, fins a conformar un teixit coherent, compacte i sòlid.

En les creacions periodístiques aparentment més completes que trobem a la xarxa, el teixit mític associat metafòricament a la narració es descompon en bocins d'informació cosits de manera atzarosa, juxtaposats en funció del format o la temàtica, en comptes d'integrats en un relat poderós, complex en essència, tant per la quantitat com per la diversitat de matèries primeres. És a dir, agrupats en un fil argumental que, aprofitant els avantatges hipertextuals i interactius, no cedisca a l'organització temàtica més elemental, o a la simple

ordenació, tota la riquesa narrativa i les possibilitats expressives que poden explorar-se. Un fil argumental que, pel contrari, integre tant les fibres multimèdia com els ingredients narratius –personatges, espais o marcs temporals– en una sòlida estructura que, sense renunciar al poder del relat, presente la ductilitat, la flexibilitat característica del nou entorn.

Per a fer-ho possible cal apostar per una formació acadèmica que combine les habilitats tecnològiques amb els procediments narratius destinats a un lector digital que, més enllà de la recollida de dades ordenades i deslligades, valore la qualitat expositiva dels continguts. Un ciberlector en cerca de la comprensió narrativa que permet accedir a fenòmens complexos, com els que tradicionalment sol abordar el reportatge, un gènere que encara no ha demostrat totes les seues possibilitats en l'entorn digital.

2. UNA COMPETÈNCIA NECESSÀRIA

Narrar i conèixer comparteixen les seues arrels etimològiques, procedeixen d'un tronc comú, del *gnā* de l'antic sànscrit. No és casual, per tant, que la narració, que el relat, haja estat un element clau en la nostra cultura i en la transmissió de coneixement. “Plantear la cuestión de la naturaleza de la narración es suscitar la reflexión sobre la naturaleza misma de la cultura y, posiblemente, incluso sobre la naturaleza de la propia humanidad”, assegura H. White, amb el convenciment que l'acte de narrar és tan natural que la narrativitat només podria resultar problemàtica en una cultura on que estigués absent (1992: 17). En les últimes dècades, la narrativa ha estat també un punt de vista privilegiat a l'hora d'abordar investigacions qualitatives des de diferents disciplines –antropologia, psicologia, sociologia, història o teoria literària–, ja que, com apunten J. Clandinin i M. Connelly, “if we understand the world narratively, as we do, then it makes sense to study the world narratively” (2000: 17). En el mateix sentit s'expressen altres autors que han tractat aquest tema, com M. Turner, que considera que tant la nostra experiència com el coneixement i el pensament s'organitzen de manera narrativa (1996), o A. Kerby, que defensa que a través de la narrativa pren forma, es materialitza, aquest coneixement del món i de l'experiència: “Narrative emplotment appears to yield a form of understanding of human experience, both individual and collective, that is not directly amenable to other forms of exposition or analysis” (1991: 3). D'ací que l'absència, la suspensió del relat en els mitjans electrònics plantege una reflexió sobre què aporta la narració, quins elements es vinculen a aquesta i quines competències professionals hauran d'assolir els futurs periodistes.

2.1. Temporalitat i coneixement

La narració ha estat l'impuls privilegiat abans que l'hipertext contribuïra a difondre el caràcter no-lineal d'algunes de les creacions que acull, però no ha estat l'únic al llarg de la història. Com assenyalava Umberto Eco en un article¹, existeixen dos tipus de llibres: “aquellos que se leen y aquellos que se consultan”. Aquesta lògica que en les obres impreses permet distingir entre una novel·la i una enciclopèdia, per exemple, es pot traslladar també als mitjans digitals. Així, la base de dades i la narració constituïrien dos pols, dos impulsos creatius bàsics que han conviscut des d'abans de l'aparició dels nous mitjans. De la mateixa manera que la novel·la i el cinema van privilegiar la narració, Lev Manovich assegura que la informàtica ha introduït el seu propi correlat, la base de dades:

Many new media objects do not tell stories; they don't have beginning or end; in fact, they don't have any development, thematically, formally or otherwise which would organize their elements into a sequence. Instead, they are collections of individual items, where every item has the same significance as any other (2001: 1).

Amb ell, tot i que és difícil trobar documents radicalment purs², s'imposa també una tendència a ordenar la informació, a indexar-la per ítems temàtics, a convertir el relat en un compendi de dades desglossades, com punts deslligats d'un teixit. D'aquesta forma, amb l'objectiu aparent de facilitar la cerca per part de l'usuari, de permetre-li accedir ràpidament a una sèrie d'elements puntuals, s'esborra de cop una de les aportacions de la narrativa: el plaer de la lectura. Però no és l'única. Amb la seua desintegració, amb la renúncia a configurar un teixit complex, es renuncia també, com s'apuntava més amunt, a una forma de coneixement, segons mostra W. Steiner:

For narrative, made of language, also lives by concatenation –both in its medium and in its temporal subject matter. Even follows event; scene follows scene. The connection between knowledge and narrative is apparent even in its etymology: Latin *narrare*, to tell; *gnarus*, knowing, acquainted with; and ultimately Indo-European *gna*, to know. Narrative, as knowledge, is victimized

¹ “La imaginación virtual”, publicat en *El País* (19/11/2000).

² “Competing to make meaning out of the world, database and narrative produce endless hybrids. It is hard to find a pure encyclopaedia without any traces of a narrative in it and vice versa” (Manovich, 2001: 10).

by its diachrony yet seemingly requires diachrony in order to be knowledge in the first place” (Ryan, 2004: 144).

Com recull W. Steiner, la temporalitat, precisament un dels trets que elimina la base de dades, juga un paper clau. L’entranya de la narració està estretament vinculada a dos elements inevitablement humans: el temps i la percepció, com indica H. P. Abbott quan relaciona narrativa i vida: “(N)arrative is the principal way in which our species organizes its understanding of time” (2002: 3). En aquesta línia, P. Ricoeur havia plantejat uns anys abans la connexió entre el caràcter temporal i l’essència de la comprensió narrativa: “El carácter común de la experiencia humana, señalado, articulado y aclarado por el acto de narrar en todas sus formas, es su carácter temporal” (2000: 190). Aquest acte narratiu necessita un element vital per a convertir-se en relat, un element que adquireix caràcter epistemològic i es converteix en una eina cognitiva de primer ordre: “La trama es la unidad inteligible que compone circunstancias, fines, medios, iniciativas, consecuencias no queridas (...) es el acto de ‘ensamblar’ –de componer– estos ingredientes de la acción humana que, en la experiencia ordinaria, son heterogéneos y discordantes” (2000: 191). L’autor, a través de la trama, compona les peces per al lector, acobla, arma el relat, en definitiva, dota de sentit la narració. En els mitjans digitals, en canvi, aquest gest creador, fundacional, sembla difuminar-se, com si de la mà de la interactivitat i l’hipertext el lector acaparara tots els atributs d’autor.

2.2. *Aposta per la consulta*

Els documents que trobem a les edicions electròniques, i en especial el més adequat per a la narració, com és el reportatge, s’han deixat seduir per l’impuls de la base de dades, fins al punt de renunciar al relat en la seua macroestructura. Les propostes que vindrien a ocupar el lloc que tradicionalment li ha correspost a aquest gènere han perdut el que ha estat la seua essència. De moment, el potencial que molts autors han atribuït al reportatge està encara per explotar i el repte s’ha resolt amb un perfil molt baix, amb el recurs, com indica Salaverría (2005), al dossier documental. És a dir, amb la suspensió de la narració, al mer emmagatzematge, a l’*stock* de textos ja publicats, agrupats sota un simple epígraf, com la gran majoria dels *A fondo* d’*elpais.com*, o amb una distribució temàtica, inspirada en una sèrie d’ítems que desarmen qualsevol opció de relat, com és habitual en els *Especiales* d’*elmundo.es*.

L’exemple de les dues capçaleres electròniques d’informació general que compten amb majors recursos i lectors il·lustra bé com la lògica de la consulta ha guanyat, de moment, la partida a la narració, i la de la base de

dades, a la lectura. Així, l'aposta per proporcionar una navegació clara i orientada a facilitar la recerca ràpida ha dut a optar per estructures reticulars que desarticulen el relat.

Salaverría aprofundeix en aquesta idea quan remarca que, en el periodisme, recórrer a una estructura reticular “no es la mejor alternativa para narrar relatos”: “Los contenidos periodísticos que encajan mejor en las estructuras reticulares son los expositivos: datos, cifras, declaraciones y similares. Todos estos admiten la yuxtaposición y no obligan a organizarlos uno detrás de otro, es decir, de forma axial o lineal” (2005: 107). L'autor adverteix, però, de la necessitat d'analitzar la naturalesa d'allò que va a exposar-se per a poder elegir quin hipertext es desenvolupa: narratiu-descriptiu –si la nostra matèria primera té forma de relat– o expositiu-argumentatiu –si el contingut es presenta en forma de dades o declaracions–. Tot i que, tenint en compte la naturalesa de la major part del material periodístic, conclou, “debemos pensar en la posibilidad de entretejer estructuras axiales y reticulares” (2005: 107).

2.3. Formar narradors digitals

L'adaptació dels estudis de comunicació a l'Espai Europeu d'Educació Superior (EEES) ha obert el debat sobre les competències que han d'adquirir els futurs periodistes. J. I. Lorente es mostra partidari d'anar més enllà de les competències instrumentals, convençut que la formació de comunicadors “reclama la adquisición de competencias que faculten para el desenvolvimiento profesional, individual y social en el cambiante entorno de la sociedad de la información y del conocimiento” (2010: 18). L'autor parla d'una “meta-competencia comunicativa”, en la qual queda inclosa la capacitat de pensar, analitzar i valorar críticament les estratègies implícites en els discursos i procediments comunicatius de caire divers. En aquest sentit, apel·la al valor de la narrativitat com un principi organitzatiu de tot el discurs:

La narratividad es un modo de poner en funcionamiento la significación y de configurar a la vez un universo de sentido autónomo, una articulación significativa particular de agentes –actantes, actores–, de acciones, de pasiones y de valores en juego (2010: 23-24).

I aquesta no és una qüestió menor, ja que, amb la sociosemiòtica com a marc teòric de referència, Lorente afirma que “la comunicación transforma los estado del mundo modificando a su vez a quien los produce y a quien compromete, el modelo de lector inscrito en el texto que lo reconoce, interpreta y comprende” (2010: 24). Així, la narrativitat està associada a la manera

com el parlant en general, i el periodista en particular, avalua “las distintas opciones y posibilidades para interpelar cognitivamente e implicar o afectar emocionalmente a su interlocutor, a través de la propuesta comunicativa” (2010: 21). L’aposta per estructures que defugen el relat per a centrar-se en opcions més pròximes a la indexació i a la base de dades, com ocorre en les actuals produccions digitals, simplifica la tasca dels periodistes, però també malbarata la possibilitat d’implicar amb més força al ciberlector, a través de fórmules creatives que siguin capaces d’atrapar-lo per la solapa –com fa la millor literatura–, sense menysprear el valor cognitiu del relat.

3. ENTREBANCS PER A LA NARRACIÓ. LES RAONS DE LA RENÚNCIA

L’omnipresència de les estructures reticulars en els productes que incorporen les edicions electròniques no és, ni molt menys, accidental. Una revisió de les opcions que l’han propiciada apunta a diversos factors que han influït de manera conjunta. A grans trets, podem diferenciar dos grups: els vinculats als processos de producció i els de caire més teòric, que es tractaran en el següent punt.

Fins ara, en els mitjans digitals ha pesat més la quantitat que la qualitat³. De fet, ells mateixos posen en marxa els comptadors: les notícies més vistes, les més enviades, les més comentades, etc., una fórmula que es retroalimenta. La multiplicació de llocs web en els últims anys no ha contribuït precisament, com constata la major part dels analistes, a esbossar el camí cap a l’excel·lència, a incrementar els estàndards de qualitat periodística. Així ho expressa l’editor en cap de *The New York Times*, J. Abramson, quan afirma que en l’era de l’excés de la informació, sembla absurd plantejar que la qualitat de les notícies empitjora, però, remarca, així és. L’increment de llocs web, assenyala, no

³ El concepte de qualitat resulta molt rellescós, com d’altres usats per a referir-se als mitjans (objectivitat, estils...), però també és cert que qualsevol lector familiaritzat és capaç d’identificar, de reconèixer, uns continguts de qualitat quan els localitza, i de trobar-los a faltar quan no ho fa. Parlar de qualitat és parlar d’un fenomen complex, d’un trencaclosques on han d’encaixar investigació, precisió, informació contrastada, d’interès i rellevància, deontologia o qualitat narrativa. A ells apunten els autors que han fet aportacions interessants sobre aquest concepte: P. Meyer & K.H. Kim (2003). “Quantifying Newspaper Quality: I Know It When I See It”, no publicat, Newspaper Division, Association for Education in Journalism and Mass Communication. <http://www.unc.edu/~pmeyer/Quality_Project/quantifying_newspaper_quality.pdf>; P. Meyer & Y. Zhang (2003). “Anatomy of a Death Spiral: Newspapers and Their Credibility”, no publicat, University of North Carolina. <http://www.unc.edu/~pmeyer/Quality_Project/quality_status.html>; F. Alessandri et alii (2001). “VAP: un sistema métrico de la calidad periodística”. *Cuadernos de información* 14, 112-120; L. De la Torre & M. T. Teramo (2005). “Medición de la calidad periodística: La información y su público”, *Doxa* 3, 173-185; o AA. DD. (2004). *La búsqueda de la calidad periodística y la transformación del periodismo profesional. Memorias del seminario realizado en Monterrey (México)*, organitzat per la CAF i la Fundación del Nuevo Periodismo Iberoamericano. <http://www.caf.com/attach/17/default/caf_Monterrey-1.pdf>.

ha compensat els retalls en la cobertura d'informació internacional ni en el periodisme d'investigació (2010: 39). La paradoxa entre quantitat i qualitat es pot analitzar a partir de quatre dualitats que caracteritzen el desenvolupament dels mitjans digitals.

La primera d'elles enfronta la immediatesa amb la interpretació. Les edicions electròniques s'han centrat fins ara més en respondre al flux informatiu, en donar eixida a la voraç maquinària de l'actualitat, que a aportar treballs que impliquen una anàlisi acurada. El problema no és que els mitjans digitals hagen de respondre amb la màxima rapidesa a les demandes informatives i els sotrats de l'actualitat; aquest és el seu objectiu. La qüestió és que han acabat tan cegats per aquesta idea que han oblidat que el periodisme és alguna cosa més. I tot en un entorn caracteritzat per la sobreabundància de dades, quasi més que informacions, moltes vegades continguts que exigirien un processament més acurat.

L'aposta per la immediatesa es manifesta en el propi desenvolupament dels gèneres periodístics. Front a l'omnipresència de la notícia, el reportatge, que tradicionalment havia complit la tasca interpretativa, es troba encara en un estadi inicial i amb una presència mínima. En el cas dels miners de Xile, atrapats durant gairebé dos mesos, l'obsessió per la immediatesa ha dut a retransmetre el rescat en directe, minut a minut, mentre es deixaven de banda l'anàlisi de les circumstàncies que havien conduït a aquesta situació. S'imposa allò que és ràpid i barat, però ni la interpretació ni la investigació poden regir-se per aquests principis.

La dèria quantitativa es manifesta també en les pràctiques productives, en una segona dualitat, per la qual la repetició s'imposa a la generació de continguts propis i a la investigació. La repetició segueix dues vies: la còpia de continguts d'agència o el bolcat dels que ja estan a l'edició de paper, sense adaptar-los ni tan sols a les característiques digitals, sense un enriquiment multimèdia o hipertextual. Juntament amb ella es troba el reciclat, com ocorre en els *A fondo*, una manera especial d'entendre l'adaptació d'un gènere com el reportatge al nou entorn. Aquest permet oferir productes *nous*, amb un cost molt baix, i aparentment de qualitat, quan en realitat es limita a obrir una carpeta i a anar introduint documents ja publicats, o com a màxim, a ordenar-los cronològicament, sense cap aportació més, ni tan sols una presentació diferenciada.

En qualsevol cas, no hi ha continguts fruit de la recerca i de la investigació, una pràctica en extinció també en els mitjans tradicionals. De fet, algunes iniciatives interessants que s'estan duent a terme dins del periodisme d'investigació s'han canalitzat a través de la xarxa, el que demostra que és un bon mitjà per a donar a conèixer informacions exclusives, d'interès i rellevància

social. És curiós que molts d'aquests projectes, front a la desídia, les pressions i les dificultats econòmiques dels mitjans tradicionals hagen vist la llum gràcies a les aportacions de donacions i fundacions sense ànim de lucre, especialment als EUA. Tenim l'exemple de l'agència de reportatges Propublica, guardonada amb l'últim premi Pulitzer a la millor investigació periodística, pel reportatge sobre les morts en un hospital de Nova Orleans després de les inundacions de l'huracà Katrina, *The Deadly Choices at Memorial*⁴. El reconeixement posa de manifest no només la possibilitat de realitzar altre tipus de continguts en l'entorn digital, sinó també la demanda per part dels ciutadans d'un periodisme de qualitat que conjugue investigació i servei públic, objectius que en los últims temps s'han esfumat de l'agenda dels mitjans.

L'escassetat de recursos econòmics dels mitjans digitals, sostinguts sobre redaccions raquítiques, i la manca de rendibilitat han contribuït en bona mesura a les dinàmiques anteriors i han llastrat la capacitat d'iniciativa. Una circumstància que resulta especialment nefasta si es contempla el desenvolupament d'un gènere que, com el reportatge multimèdia, exigeix un treball en equip i una inversió en temps i recursos molt major.

La tercera dualitat s'expressa en l'opció apuntada en l'apartat anterior, la que anteposa la base de dades a la narració. És en aquest punt on millor es revela la renúncia als estàndards de qualitat, a oferir productes de major complexitat, basats en la investigació, la interpretació i l'anàlisi, sostinguts sobre estructures que s'adapten als continguts i no a l'inrevés. És a dir, estructures que vagen més enllà de la simple organització de dades, que capten l'essència profunda d'allò que es vol contar i ho facen aplicant les formes del relat a l'entorn digital. Però el veritable reportatge multimèdia, aquell que conjuga tots aquests criteris, és encara un inèdit en els mitjans digitals espanyols. Una revisió d'aquests permet comprovar com la trama, l'element característic de la narració, es desintegra en partícules elementals, queda reduïda a un ordenat arxiu, una mena de base de dades on es van dipositant els principals ingredients que la componen: causes, protagonistes, conseqüències, dates, llocs, etc. S'opta per una atomització d'aquells components de la narració que cap autor, si és que aspira a ser llegit, gosaria desballestar. Quin sentit tindria per a un lector de novel·les que li proporcionaren una carpeta on, de manera ordenada, s'anaren agrupant els ingredients anteriors? O per a un espectador que, en intentar veure una pel·lícula, només trobara el menú de components i res més?

Els *Especiales* i *A fondo* que presenten les edicions digitals dels principals diaris espanyols renuncien a la presència d'un autor amb veu pròpia, com a productor de relats originals, amb una potència creativa que abandone

⁴ Publicat en <<http://www.propublica.org/article/the-deadly-choices-at-memorial-826>>.

l'automatisme aparentment més accessible, l'anònima repetició de fórmules mecàniques, que no van més enllà de l'ordenació. De fet, si per alguna cosa es caracteritzen els grans reportatges que coneguem, els de periodistes com R. Kapuscinski, J. Hersey o M. Herr, és per la seua particular mirada, la d'un periodista que no desisteix la força poderosa del relat, que no sucumbeix a la impersonalitat i el to beix i monocord que domina bona part de la redacció periodística, que imprimeix un segell de valor als textos. Un segell en el qual es donen la mà el millor reporterisme i la millor literatura. Com assenyalen C. Royal i J. Tankard, "literary journalists write in an 'intimate voice' that is informal, frank, human and ironic" (2002: 5).

En aquesta tercera dualitat també pesa de manera important la pròpia elecció dels temes que s'escullen per als reportatges, ja que abunden aquells que poden traduir-se quantitativament, és a dir, els que incorporen dades, xifres, llistats... No és estrany, sobretot en els especials dedicats als esports, ja que, a més de l'interés que susciten, només amb una mínima actualització –la de l'última jornada–, es pot disposar d'un document amb una llarga vida. Amb això, els mitjans s'asseguren que el lector arribarà aviat a aquelles dades que busca i que ells, com a proveïdors, seran capaços de proporcionar *nous* productes amb una certa freqüència i uns costos assequibles. En canvi, l'opció que implica i exigeix un disseny més complex, més elaborat que l'esquemàtic menú d'entrades, no té cabuda en els especials actuals.

La quarta dualitat, íntimament vinculada a l'anterior, situa el nexa més habitual, la juxtaposició, front a la integració, que representaria l'opció qualitativa per a dissenyar un recorregut narratiu coherent. La lògica predominant és, per tant, acumulativa, agrupa en funció dels formats (text, vídeo, fotografia, àudio...), en comptes de connectar en funció d'allò que es narra. A diferència del relat imprès, el digital combina diferents formats en un recorregut hipertextual que obliga a la integració multimèdia. Si bé la gran majoria incorpora aquests elements, no ho fan de manera coordinada, vinculant cadascun a la informació referida a ell, sinó que s'imposa la concentració per formats. Marrero comparteix amb altres teòrics dels mitjans digitals la crítica a l'escassa harmonització. La juxtaposició domina el panorama del periodisme digital, un fet present en el reportatge multimèdia:

Una multimedialidad por integración debería dotar al lector de distintas vías de afrontar la información. Si hay citas, las puedo leer o debería poder acceder al corte de voz correspondiente. Si se me describe un lugar, debería poder acceder a las imágenes del mismo (Entrevista a Ignacio Armentia; Marrero, 2008).

En el mateix sentit s'expressa Salaverría, en indicar que un reportatge multimèdia integrat seria aquell “cuyo hilo discursivo estuviera compuesto por una composición coordinada de elementos textuales y audiovisuales. Es decir, un reportaje en que los diferentes textos, imágenes, sonidos y vídeos se habrían de consumir de forma simultánea o, cuando menos, amalgamada” (Entrevista a R. Salaverría; Marrero, 2008). La definició lliga directament amb la proposta de reportatge entés com un conjunt divers i complex, on el tot no és un resultat més de la suma de les parts, sinó de la seua confluència natural. El balanç, però, està lluny de la multimedialitat per integració, ni tan sols en aquells reportatges que es decanten més clarament per la narració:

El alcance de la multimedialidad por integración se encuentra muy vinculado al grado de complejidad que presenten las estructuras hipertextuales. En los reportajes analizados se enlazan fotografías fundamentalmente y es posible acceder a las intervenciones en audio, transcritas e, incluso, en video de las fuentes de información. Sin embargo, casi siempre estas opciones no se enlazan desde los núcleos provisorios principales, sino desde los menús de información complementaria. La noción de un eje central de información, al margen de otros conjuntos informativos anexos, restringe la oportunidad de edificar mensajes más enriquecidos en su estructura. La prioridad del carácter documental de los hipertextos en detrimento de su esencia narrativa limita la integración óptima de los componentes multimediales (Marrero, 2008).

La repetició de models i estructures front a la recerca creativa, i especialment la renúncia a teixir les diferents fibres multimèdia en un mateix relat, representa un impediment perquè la gran majoria d'*Especiales* que presenten els mitjans digitals espanyols puguen ser catalogats com a narracions multimèdia:

A multimedia story is some combination of text, still photographs, video clips, audio, graphics and interactivity presented on a Web site in a non-linear format in which the information in each medium is complementary, non redundant. Nonlinear means that rather than reading a rigidly structured single narrative, the user chooses how to navigate through the elements of a story. Non redundant means that rather than having a text version of a story accompanied by a video clip that essentially tells the same story, different parts of a story are told using different media. The key is using the media form –video, audio, photos, text, animation– that will present a segment of a story in the most compelling and informative way (Stevens, 2008).

La proposta d'Stevens i la idea de reportatge multimèdia que ací es planteja implica donar al lector la possibilitat de navegar pels diferents fragments de

la història, fent ús de la interactivitat, però també contar-la a través de formats diversos, en funció del que resulte més efectiu i adequat, en comptes de repetir amb text i àudio/vídeo el mateix. I això, evidentment, està vinculat a estructures hipertextuals més complexes, a una major exigència de creativitat, a més temps, a equips multidisciplinaris de professionals que treballen coordinats i, en definitiva, a més inversió.

4. DE LA COAUTORIA A LA REIVINDICACIÓ DE L'AUTOR. CANVI DEL PARADIGMA TEÒRIC

Si les condicions de producció i l'aposta per un tipus de periodisme que prima la immediatesa sobre aspectes més qualitatius ha pesat de manera important en impulsar uns projectes digitals que s'aparten de la narració, no han estat menys les aportacions teòriques que advocaven per difuminar el paper de l'autor tradicional, com si de la mà de la interactivitat i l'hipertext el lector acaparara tots els atributs que li corresponien. El malentès està, assenyala Ryan, en la base d'algunes reflexions que lliguen estructura i autoria, fins al punt, com fa G. Landow, de parlar d'una activitat compartida, coautoria, o E. Aarseth, que sosté que el futur del cibertext està més del costat dels jocs d'ordinador que de la narrativa (Ryan, 2004: 337). Aquestes lectures i, de manera més general, les dels primers teòrics de l'hipertext, semblen haver assimilat el caràcter reticular de la xarxa al de totes les produccions que albergue, com si no pogués recollir propostes que combinen linealitat-multilinealitat, és a dir, que tinguen la narrativa com a columna vertebral.

Front a aquest plantejaments inicials, en els darrers anys han anat sorgint altres veus que reivindiquen el relat i la seua capacitat per a obrir-se camí enmig de l'entorn digital. Ryan, que defineix la narrativa com "a mental representation of causally connected states and events that captures a segment in the story of a world and of its members", es mostra convençuda que sabrà fer-ho:

If you look back at the story of the narrative, we can see it has survived the transition from orality to writing, from manuscript to print, from book to multimedia, and from the stage to moving pictures. Each of these technological innovations has liberated new narrative energies and exploited new possibilities (...) it is the future of new media as a form of entertainment that depends on their ability to develop their own form of narrativity (Ryan, 2004: 337).

També J. Samsel i D. Wimberley plantegen que el relat digital no està en conflicte amb la narrativa. Ben al contrari. A diferència del que s'ha convertit en una mena de salmòdia sobre el caràcter no lineal dels mitjans digitals i les possibles implicacions, deixen clar que aquesta característica no suposa

una desatenció o una deixadesa per part de l'autor. Demana, en canvi, una *paternitat* més responsable:

The underlying structure for an interactive story is its spine –and spine is a linear narrative. If you're still not sure what a linear narrative is, go rent a tape, see a movie, watch a sitcom. Finished? All right, you just watched a linear narrative (...).

It is absolutely crucial to understand that you cannot generate interesting or more interesting and complex your spine, the more important it will become to develop user choices that do not violate your story's logic. Interactive writers must deliver an honest, linear narrative that nevertheless gives any number of chances for the viewer to interact (1998: 92-93).

La postura de Samsel i Wimberley no està lluny de la que presenta J. Murray quan sosté que “el placer que obtenemos de la lectura no surge de las fórmulas secas, sino de los detalles concretos”, per això, la narrativa hipertextual no implica la deserció de l'autor sinó un canvi de paper:

Una historia es un acto de interpretación del mundo anclado en la percepción y los sentimientos de su autor. No hay ninguna forma mecánica de reemplazar esto, y tampoco hay ninguna razón para desear hacerlo. La pregunta que hemos de plantearnos es otra: ¿cómo podemos hacer que este nuevo medio de narrativa multiforme exprese la voz de su autor tan bien como la página escrita? La respuesta es hallar estrategias para darle al autor control directo sobre los múltiples niveles de elección artística (1997: 215).

Si traslladem aquesta pregunta –i la resposta de l'autora– al reportatge multimèdia, s'observa clarament la renúncia a aquesta veu, a qualsevol veu, la dimissió en favor d'una anònima i repetitiva estructura –gairebé mimètica– que distribueix les dades. És açò realment el que demanen els lectors? Lluny de considerar la narració com un recurs incompatible amb els nous mitjans digitals, algunes veus, com la del director de *The New York Times*, Bill Keller, defensen amb contundència tot el contrari⁵:

¿Los contadores de historias acabados? ¿De verdad? Mira la lista de las noticias más enviadas de nuestro sitio web: las historias que la gente comparte son historias narrativas; y creo que cuanto mejores sean los dispositivos, más historias se podrán contar, el iPad no es el final, habrá mejores dispositivos para

⁵ Entrevista realitzada per Joseba Elola i publicada en el suplement *Domingo, El País* (25/07/2010).

leer, más fáciles para el ojo, ilustraciones en colores maravillosos; creo que el periodismo narrativo tiene un futuro robusto, de verdad lo creo.

L'estretor de mires no ha passat desapercibuda als analistes dels mitjans digitals. Més enllà de l'atenció prescriptiva d'alguns autors, altres, com J. C. Foust, lamenten que les propostes són poc innovadores: "Despite the Web's tremendous potential for offering highly interactive, immersive, multimedia content, the majority of online journalism takes more conservative forms (...). In the meantime, most media sites are using a basic form that looks quite like a print-based story" (Foust, 2005: 151). És més, afegeix: "A print plus online story is basically a shovelware story that has been placed online, often supplemented with additional information or media types" (2005: 151-152).

En la mateixa línia s'expressa J. V. Pavlik quan fa balanç entre les possibilitats i les realitats d'expressió que planteja la xarxa:

The Internet not only embraces all the capabilities of the older media (text, images, graphics, animation, audio, video, real-time delivery) but offers a broad spectrum of new capabilities, including interactivity, on-demand access, user control, and customization. Thus using the new media tools available via the Internet, online journalists can tell stories using whatever modalities and communication features are needed and appropriate for a particular story (Pavlik, 2001: 3-4).

Continuen vigents les opinions recollides per P. Eisenberg en un article de fa una dècada, quan es refereix a que, si bé les condicions i les exigències ètiques i professionals dels mitjans tradicionals continuen vigents, el gran repte està en les maneres de contar, com apunta Mary Norman Jacobson: "I think the integrity of online journalism can grow if we rely on solid foundations of classic newsgathering and we are open to the expansive possibilities of multimedia storytelling" (a Eisenberg, 1999). J. Hall va més enllà i assenyala que, si bé algunes vegades pot resultar útil la fórmula tradicional –"headline, photograph and column format or thirty seconds of footage and a soundbite"–, "the online journalists also has the opportunity to employ a wide range of other forms which might better meet the demands of the story. An awareness of the images, graphics, audio and text that readers are likely to be drawn to as entry points in the story is clearly important" (2001: 88).

Si la pantalla i l'*scroll* no afavoreixen la lectura, tampoc són d'entrada impediment per a noves opcions narratives. Brock N. Meakes, un dels responsables de la cadena MSNBC, conclou: "If you're a good writer and you have a good story to tell, people will read all the way through to the end,

whether it's on the Web, in a newspaper or written on the ceiling of your hotel room. They will scroll if you write well" (Ward, 2002: 102).

5. CONCLUSIONS

Si la narració s'ha associat tradicionalment a un teixit de paraules perfectament enllaçades, compacte, equilibrat, coherent, on tots els fils s'uneixen de manera harmònica, sense costures, les propostes de relat que trobem als mitjans digitals s'assemblen més a un *patchwork* improvisat, a un cobertor fet a base de retalls posats un al costat de l'altre, sense més. L'hipertext, el caràcter multimèdia i la interactivitat plantegen reptes que fins ara les produccions que trobem a les edicions electròniques no han assumit, ni tan sols aquelles que, sota denominacions diferents, es presenten com a hereves del reportatge, el gènere narratiu per antonomàsia. El relat s'ha desintegrat en una mena d'arxiu o base de dades on s'agrupen els ingredients bàsics, com un plat deconstruït a l'estadi de recepta. Com si la no linealitat del text justificara la renúncia a l'autoria, a la creació d'una trama on convergeixen els elements que conformen un bon relat.

El repte dels futurs periodistes passa per ser capaços de teixir amb fibres diverses, heterogènies, narracions multimèdia, en les quals s'integren formats diferents, de dissenyar estructures complexes, adequades a allò que es vol contar. Estructures que, sense traïr les possibilitats de l'entorn digital –tot allò que implica la interactivitat i la hipertextualitat–, no ofeguen en l'anonimat i les fórmules repetitives la presència d'un autor, fins ara absent. Aquest repte professional planteja també un desafiament acadèmic, el de formar narradors digitals que, més enllà de les habilitats tècniques, siguin capaços d'abordar fenòmens complexos sense renunciar al valor cognitiu de la narració.

6. BIBLIOGRAFIA

- Abbott, H. P. (2002): *The Cambridge introduction to Narrative*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Abramson, J. (2010): "Sustaining quality journalism", *Daedalus* 139, n. 2, 39.
- Clandinin, J. & Connelly, M. (2000): *Narrative Inquiry. Experience and Story in Qualitative Research*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Eisenberg, P. (1999): *Online storytelling: Seeking new forms, presentation*. <<http://www.freedomforum.org/templates/document.asp?documentID=8009>> [Data d'accés: 12/10/2010].

- Foust, J. C. (2005): *On line journalism: principles and practices of news for the Web*. Scottsdale: Holcomb Hathaway Publishers.
- Hall, J. (2001): *Online Journalism. A critical Primer*. London: Pluto Press.
- Kerby, A. (1991): *Narrative and the Self*. Bloomington: Indiana University Press.
- Lorente, J. I. (2010): “La formación de comunicadores en el EEES. Hacia una meta-competencia comunicativa”. In: J. Sierra & F. Cabezuelo (eds.), *Competencias profesionales en los estudios de Ciencias de la Educación*. Madrid: Fragua, 15-26.
- Manovich, L. (2001): “Database as a symbolic form”. <http://courses.ischool.berkeley.edu/i290-1/s04/readings/manovich_database.pdf> [Fecha de acceso: 25/10/2010].
- Marrero, L. (2008): “El reportaje multimedia como género del periodismo digital actual. Acercamiento a sus rasgos formales y de contenido”. *Revista Latina de Comunicación Social* 63. <http://www.ull.es/publicaciones/latina/08/29_40_Cuba/Liliam_Marrero.html> [Data d'accés: 25/10/2010].
- Murray, J. H. (1999): *Hamlet en la holocubierta*. Barcelona: Paidós.
- Pavlik, J. V. (2001): *Journalism and new media*. Nova York: Columbia University Press.
- Ricoeur, P. (2000): “Narratividad, fenomenología y hermenéutica”. *Anàlisi* 25: 189-207.
- Royal, C. & Tankard, J. (2002): “The Convergence of Literary Journalism and the World Wide Web: The Case of Blackhawk Down”. Presentado en *Dynamics of Convergent Media Conference*, Columbia, SC, 14-16 de noviembre. <<http://www.cindyroyal.com/bhd.pdf>> [Data d'accés: 25/10/2010].
- Ryan, M-L. (ed.) (2004): *Narrative across media. The languages of storytelling*. Omaha: University of Nebraska Press.
- Salaverría, R. (2005): *Redacción periodística en internet*. Pamplona: Eunsa.
- Samsel, J. & Wimberley, D. (1998): *Writing for interactive media. The complete guide*. New York: Allworth Press.
- Stevens, J. (2007): “Multimedia Storytelling”. <<http://multimedia.journalism.berkeley.edu/tutorials/reporting/starttofinish/storyboarding>> [Data d'accés: 25/10/2010].
- Turner, M. (1996): *The Literary Mind. The Origins of Thought and Language*. New York, Oxford: Oxford University Press.
- Ward, M. (2002): *Journalism Online*. Oxford: Focal Press.
- White, H. (1992): *El contenido de la forma. Narrativa, discurso y representación histórica*. Barcelona: Paidós.